

MAB

MUSICA ANTIQUA
BOHEMICA

3.

BOH. ČERNOHORSKÝ

VARHANNÍ
SKLADBY

MAB

MAB

Editio Orbis Graha

MUSICA ANTIQUA BOHEMICA

REDAKCE: DR VLADIMÍR HELFERT REVISE: FRANTIŠEK MICHÁLEK

3.

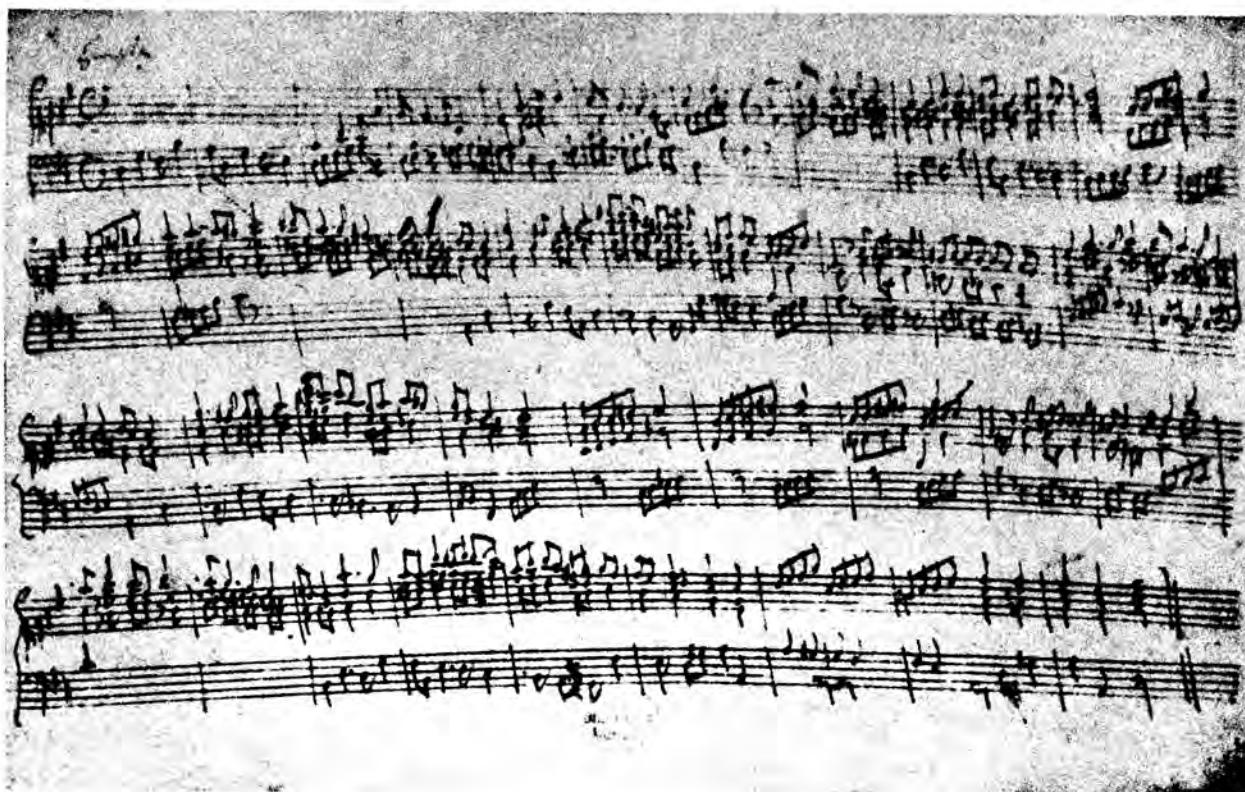
BOHUMIL ČERNOHORSKÝ

VARHANNÍ SKLADBY

1949

HUDEBNÍ NAKLADATELSTVÍ ORBIS PRAHA

E. O. 5

RUKOPIS ČERNOHORSKÉHO FUGY D-DUR

Originál je majetkem Stát. knihovny v Berlíně

BOHUSLAV ČERNOHORSKÝ, syn kantora a hudebníka Samuela Černohorského, narodil se 16. února 1684 v Nymburce, tedy v kraji, který proslul jako východisko četných vynikajících hudebníků. Studoval filosofii v koleji Ferdinandově u sv. Jakuba, ale již 28. ledna 1703 se přihlásil k minoritům a od té doby jeho osud byl připoután ke klášteru sv. Jakuba v Praze. Tam přišel do prostředí, kde byla již v dřívějších dobách pěstována hudba v pozoruhodném rozsahu. Kolem roku 1665 působil tam chorregens P. Maurus Berka, jenž měl v klášteře sbor pěvců a hudebníků, na konci 17. stol. pak se tam objevuje skladatel P. Bernard Artophaeus, jenž měl duchovní funkci guardiána a provinciála. Kolem r. 1700 pak postaveny byly v chrámu svatojakubském nové varhany, takže Černohorský tam měl četné možnosti, aby rozvíjel své varhanní umění. Příslušnost k minoritům přivedla jej záhy ve styk s benátskou školou skladatelskou, v níž se uchovávaly tradice důsledné polyfonie z doby Willaertovy. Pražští minoristé udržovali totiž čilé styky se severoitalskými minority, zvláště se známým klášteřem v Padově, jehož chrám sv. Antonína se stal vedle chrámu benátského sv. Marka hlavním ohniskem chrámové hudby severoitalské. Černohorský žil v době, kdy naše kostelní kůry udržovaly úzké spojení s hudbou italskou a tak se mohlo jeho umění vyvíjet na širokém a plodném základě těchto čilých styků s nejvyspělejším uměním hudebním. Využil toho také, neboť navštívil celkem čtyřikrát Itálii a byl pravděpodobně ředitelem kůry u sv. Antonína v Padově a snad také v Assisi. Jinak o životě jeho je málo známo. Není jisto, v kterých letech zajížděl do Itálie a kdy byl doma. Jen tolik se dá říci, že byl r. 1723 poctěn hodností magistra hudby ve Vratislavě a že r. 1728 asi meškal rovněž v Čechách. Sklonek svého života prožil opět v Itálii, neboť zemřel na cestě odtamtud ve Štýr. Hradci dne 1. července 1742.

Nejen jeho život, také osud jeho skladeb je zahalen do nejedné záhady. Tradice mu připisuje význam zakladatele české polyfonní školy a jeho učitelský vzhlas způsobil, že mu mimo jeho skutečné žáky, jimiž byli Jos. Seger, Česlav Klackel, Jos. Háza přisuzují též Zach, Tůma a dokonce i Gluck a Tartini. Zdali právem, nelze dnes říci. Této jeho pověsti neodpovídá však rozsah jeho zachovaného díla, takže nutno mít za to, že většina jeho skladeb shořela při požáru kostela sv. Jakuba v Praze r. 1754. Z jeho skladeb se zachovalo málo; seznam podává Pazdírkův slovník II¹ (heslo Černohorský). Co však je zachováno, svědčí nejen o mistrném ovládnutí skladatelské techniky, nýbrž zvláště o svěží a barvitě hudební inspiraci. O tom podávají doklady varhanní skladby zde vydané. Položíme-li je vedle vrstevníka Černohorského J. S. Bacha, pak jistě Bachovy fugy vynikají větším uměním polyfonní komplikace a polyfonní odvahy. Ale zato Černohorského fugy zaujmou při prvním zaznění svou bezprostřední, svěží a mladistvou melodikou a plynou a při

tom barvitou harmonickou modulací. Hudební svěžest málokdy v nich jest zastřena převahou polyfonní techniky. V Černohorském máme tak prvního českého mistra, jenž přináší v 18. století hudební dar bezprostřední, spontánní hudebnosti, ten dar, jímž byla tak štědrě obohacena evropská hudba v 18. století hudbou našich emigrantů. Zde vydané fugy čís. 1—5 vyšly po prvé v Pietschově Museum für Orgelspieler, III. sv. (Praha, Marco Berra, asi 1832), a to fuga čís. 1 (a-mol) na str. 27 a d., čís. 2 (d-mol) na str. 84 a d., čís. 3 (g-mol) na str. 96 a d., čís. 4 (d-mol) na str. 22 a d. a čís. 5 (f-mol) na str. 87 a d. Toccatu vydal po prvé O. Schmid ve sbírce Ausgewählte Orgelwerke altböhmischer Meister (Dresden). Poslední dvě fugy (gis-mol-D-dur a D-dur) jsou zde vydány po prvé podle autografního rukopisu z berlínské Staatsbibliothek.

LITERATURA: O. Schmid: Die böhmische Altmeisterschule Czernohorskys (1901), Al. Hnilička v časopise Cyril XLII. a v Portretech starých čes. mistrů hudebních (1922), E. Troidla v časop. Cyril XLIV. a v Hud. Revue IX. V. H.

REVISNÍ ZPRÁVA.

Všechny skladby jsou přepsány z původního dvoulinkového systému v třílinkový pro manuál a pedal. Upravovatel, prof. Fr. Michálek, doplnil zcela nově dynamiku, přednesová znaménka, rejstříkování a prstoklad tak, aby skladby byly po notační stránce co nejvíce přizpůsobeny moderní hře varhanní. Při tom však zůstal původní notový obraz zcela nezměněn. Jen tam, kde upravovatel přidal notu za účelem plnějšího zvuku, označil ji závorkou (). V Toccatě na str. 29 je vedle původního závěru do G-dur přidán upravovatelem závěr do C-dur.

VYSVĚTLIVKY ZNAČEK:

I neb II značí manuál.

I + II manuálovou spojku.

↑ ↓ přechod na jiný manuál.

8', 16', 4', stopy rejstříků.

Aplikatura v pedálu:

∪ = pata, { ∨ špička pravé nohy (nad notou)
 { ∧ „ levé nohy (pod notou)

▬ = jednou nohou.

pl neb lp = výměna.

Dynamický rozsah uvádím g značkami:

ppp, pp, p, mp, p, mf, f, ff, fff a Pleno.

Hráč rozdělí si celkový počet rejstříků podle těchto devíti stupňů síly a získá náležitě odstíny pro přednes těchto skladeb.

Fr. Michálek.

GOTTLOB ČERNOHORSKÝ wurde als Sohn des Kantors und Musikers Samuel Černohorský am 16. Februar 1684 zu Nymburg, einer Gegend, die als Ausgangspunkt zahlreicher berühmter Musiker bekannt ist, geboren. Er studierte am Ferdinand-Kolleg zu St. Jakob Philosophie, aber schon am 28. Januar 1703 trat er zu den Minoriten ein und von dieser Zeit an ist sein Schicksal mit dem Kloster zu St. Jakob in Prag innig verknüpft. So kam er in eine Umgebung, wo schon in früheren Zeiten Musik in beachtenswerter Weise gepflegt wurde. Dort wirkten um 1665 P. Maurus Berka als Regenschori, der im Kloster einen Chor von Sängern und Musikern hatte und gegen Ende des 17. Jahrhunderts der Tonsetzer P. Bernhard Artophaeus, der die geistlichen Ämter eines Guardiāns und Provinziales inne hatte. Um das Jahr 1700 wurde im Dom zu St. Jakob eine neue Orgel eingebaut, so daß Černohorský dort reichliche Gelegenheit hatte, sein Können im Orgelspiel zu entwickeln. Die Zugehörigkeit zu den Minoriten

brachte ihn schließlich in Berührung mit der Komponistenschule zu Venedig, in der die konsequente Polyphonie aus der Zeit Willaerts bewahrt wurde. Die Prager Minoriten unterhielten also einen lebhaften Austausch mit den norditalienischen Minoriten, namentlich mit dem bekannten Kloster in Padua, dessen Dom zu St. Anton neben dem St. Markus Dom in Venedig ein Brennpunkt der norditalienischen Kirchenmusik war. Černohorský lebte zu einer Zeit, in der unsere Kirchenchöre in enger Verbindung mit der italienischer Musik standen und so konnte sich sein Können auf den breiten und fruchtbaren Unterlagen dieser regen Berührung mit der reifsten musikalischen Kunst voll entwickeln. Er nützte dies auch aus, denn er besuchte viermal Italien und war wahrscheinlich Chordirektor bei St. Anton in Padua und vielleicht auch in Assisi. Sonst ist uns aus seinem Leben wenig bekannt. Es ist unbestimmt, in welchen Jahren er nach Italien reiste und wann er in der Heimat war. Nur soviel kann gesagt werden, daß ihm

im Jahre 1723 die Würde eines Magisters der Musik zu Breslau verliehen wurde und daß er das Jahr 1728 in Böhmen verbrachte. Den Lebensabend verbrachte er wieder in Italien, denn er starb auf der Heimreise am 1. Juli 1742 in Graz.

Nicht nur sein Leben, auch das Schicksal seiner Werke ist in tiefes Dunkel gehüllt. Die Geschichte läßt ihm die Bedeutung eines Begründers der tschechischen polyphonen Schule zukommen und sein Ruf als Lehrer bewirkte es, daß neben seinen wirklichen Schülern wie Jos. Seger, Klackel, Jos. Haza auch Zach, Tůma auch Gluck und Tartini als seine Schüler genannt werden. Ob dies auf Wahrheit beruht, läßt sich heute schwer sagen. Dieser Berühmtheit entspricht allerdings nicht die Anzahl seiner uns erhaltenen Werke, so daß man annehmen muß, daß der Großteil der Werke beim Brand des Klosters zu St. Jakob in Prag im Jahre 1754 verloren ging. Nur wenige Schöpfungen sind uns erhalten, ein Verzeichnis ist in Pazdířek's Wörterbuch (Abschnitt Černohorský). Was aber erhalten ist, beweist nicht nur eine meisterhafte Kompositionstechnik, sondern auch eine frische und farbenreiche musikalische Eingebung.

Hievon geben die vorliegenden Orgelstücke ein Zeugnis. Vergleichen wir sie mit jenen von Černohorský's Zeugenossen J. S. Bach, dann ragen Bachs Fugen sicher durch polyphone Technik und Kühnheiten hervor. Hingegen fesseln Černohorský's Fugen beim ersten Erklängen durch ihre Ursprünglichkeit, melodische Frische und Flüssigkeit und Farbenreichtum der harmonischen Modulation. Der musikalische Fluß ist selten durch eine Überfülle von polyph. Arbeit behindert. In Černohorský erblicken wir den ersten tschechischen Meister, der in die europäische Musik des 18. Jahrhunderts die unmittelbare Musikalität bringt, ein Geschenk, mit dem die Musik unserer Emigranten im 18. Jahrhundert so reich ausgestattet war. Die hier herausgegebenen Fugen No 1—5 erschienen zuerst in Pietsch's Museum für Orgelspieler, Band III (Prag, Marco Berra, ungefähr 1832) und zwar die Fuge No 1 (a-moll) auf Seite 27 u. s. w., No 2 (d-moll) auf Seite 84 u. s. w., No 3 (c-moll) auf Seite 96 u. s. w., No 4 (d-moll) auf Seite 22 u. s. w. und No 5 (f-moll) auf Seite 87 u. s. w. Die Toccata veröffentlichte zuerst O. Schmid in der Sammlung:

Ausgewählte Orgelwerke altböhmischer Meister (Dresden). Die zwei letzten Fugen (gis-moll — D-dur und D-dur) sind hier erstmals nach der autographen Handschrift der Berliner Staatsbibliothek veröffentlicht.

LITERATUR: O. Schmid: Die böhmische Altmeisterschule Czer-nohorský's (1901). Al. Hnilička in der Zeitschrift Cyrill XLII und in den Porträts alter tschech. Meister der Musik (1922), E. Troida in der Zeitschrift Cyrill XLIV und in der Musikalischen Revue IX.

V. H.

REVISIONSBERICHT.

Alle Stücke wurden vom ursprünglichen Zwei: Liniensystem auf drei Systeme für das Manual und Pedal umgeschrieben. Der Bearbeiter, Prof. Fr. Michálek, ergänzte die Dynamik, die Vortragszeichen, die Registrierung und den Fingersatz so, daß die Werke in ihrem Notenbild den heutigen Anforderungen des Orgelspiels angepaßt erscheinen. Dabei ist das ursprüngliche Notenbild vollständig unberührt geblieben. Nur dort, wo der Bearbeiter zwecks volleren Klanges eine Note hinzugefügt hat, ist dies durch eine Klammer () kenntlich gemacht. In der Toccata auf Seite 29 ist neben dem Originalschluß nach G-Dur durch den Bearbeiter ein C-Dur-Schluß hinzugefügt worden.

ZEICHENERKLÄRUNG:

I oder II bedeutet das Manual.

I + II die Manualkoppel.

↑ ↓ Übergang auf das andere Manual.

8', 16', 4' Registerfüße.

Applikatur im Pedal:

∪ = Ferse { ∨ die rechte Fußspitze (ober der Note)
 { ∧ die linke Fußspitze (unter der Note)

▬ = mit einem Fuß.

pl oder lp = Wechsel.

Den dynamischen Umfang führte ich mit 9 Zeichen an:

ppp, pp, p, mp, m, mf, f, ff, fff und Pleno.

Der Spieler teilt sich die gesamte Register-Anzahl nach diesen 9 Kraftgraden ein, um die nötige Tonabstufung für den Vortrag dieser Kompositionen zu gewinnen. Fr. Michálek.

BOHUSLAV ČERNOHORSKÝ, the son of Samuel Černohorský a choirmaster and musician, was born at Nimburg on February 16th 1684 in a district noted for the many musicians it had produced. He studies philosophy at the Ferdinand College of St. James's but joined the Minorites on January 28th 1703, and became henceforth attached to St. James's Monastery in Prague. There he found himself in a circle which had widely cultivated music in early times. Round about the year 1665 P. Maurus Berka was master of a monastic choir of singers and musicians, and towards the end of the 17th century the composer P. Bernard Artophaeus was active here, his function being that of guardian and provincial priest. A new organ was built in St. James's Cathedral about the year 1700, so that Černohorský now had ample opportunity to develop his talent for playing the organ. His attachment to the Minorites brought him unexpectedly into touch with the Venetian school of music, where the tradition of absolute polyphony had been kept up since Willaert's day. The Prague Minorites kept in active touch with those of Northern Italy, especially with the Minorites of the monastery of Padua whose abbey of St. Antony, with the cathedral of St. Mark in Venice became the chief centres of church music in Northern Italy. Černohorský lived at a time when Czech church choirs were in close touch with Italian music, and his art flourished under the stimulus of contact with the highest products of music. He used his opportunities well by visiting Italy four times and was probably choir master

at St. Anthony's in Padua, and possibly at Assisi as well. Otherwise little is known about his life. We do not know when he went to Italy and when he returned. So much is certain: he was honoured with the title of master of music at Breslau in 1723, and probably lived in Bohemia in 1728. He spent his declining years in Italy, and died on his way from thence at Steyer on July 1st 1742. Both his life and the fate of his musical compositions are shrouded in mystery. Tradition gives him the honour of being the founder of the Czech polyphonic school, and his renown as a teacher brought him other pupils besides his own, among whom were not only Joseph Seger, Česlav Klackel, Joseph Haza but also Zach, Tůma, and even Gluck and Tartini. Whether this was deserved or not cannot be stated with certainty. The few works that have been handed down to us do not correspond to his reputation, so that we must suppose that most of his compositions were destroyed when St. James's Church in Prague was burnt on 1754. Very little of his work has survived. A list is given in Pazdířek's Dictionary II under the heading "Černohorský". What is preserved, however, testifies both to his masterful handling of musical technique, and to a fresh and richly coloured musical inspiration.

This is illustrated by the organ compositions we publish herewith. If we compare them to the work of his contemporary J. S. Bach the fugues of the latter certainly excel by their greater polyphonic complication and daring. On the other hand Černohorský's fugues appeal from the very outset by the spontaneity, freshness and

youthfulness of their melody, and their facile, yet coloured harmonic modulations. Musical freshness is seldom obscured by a preponderance of polyphonic technique. In Černohorský we have the Czech master to enrich European music of the 18th century with the gift of spontaneous musicianship, gift with which European music was so enriched by the Czech emigrants of the eighteenth century. The following fugues, Nos. 1—5 first appeared in Pietsch's *Museum für Orgelspieler*, Vol. III (Prague: Marco Berra, about 1832), i. e. Fugue No. 1. (A minor) p. 27 ff., No. 2. (D minor) p. 84 ff., No. 3. (C minor) p. 96 ff., No. 4. (D minor) p. 22 ff. and No. 5. (F minor) p. 87 ff. O. Schmid first published the toccata in his "Ausgewählte Orgelwerke altböhmischer Meister" (Dresden). The last fugues (A minor — D major and D major) are herewith published for the first time, and follow the original manuscript the Berlin State Library.

LITERATURE: O. Schmid: *Die böhmische Altmeisterschule Czernohorskys* (1901), Al. Hnilička in *Cyril* Vol. XLII and in his *Portraits of old Czech Musical Masters* (1922), E. Troida in *Cyril* Vol. XLIV and in the *Musical Review* Vol. IX.

EDITORIAL NOTE.

All compositions have been transcribed from the original two-stave notation to a three-stave for system for manual and pedal. Professor Michálek, who has revised the whole, has added new marks of expression, change-over marks, registration and fingering in such a way that the compositions are from a technical point of view adapted as far as possible to modern organ practice. The notation has, however, remained unaltered. Wherever the reviser has added a note to amplify the tone, such a note is put within brackets (). In the Toccata on page 29 the reviser has added a colse in C major alongside the original one in G major.

M U S I C A A N T I Q U A B O H E M I C A I I I

BOH. ČERNOHORSKÝ

V A R H A N N Í S K L A D B Y

REDIGOVAL DR. VLAD. HELFERT • REVIDOVAL FRANT. MICHÁLEK
KRESBU OBÁLKY PROVEDL A ÚPRAVU TISKU NAVRHL DR. FR. KRŠŇÁK
TISKLA PRŮMYSLOVÁ TISKÁRNA - ZÁVOD JIŘÍHO DIMITROVA V PRAZE
VYDAL ORBIS, NÁRODNÍ PODNIK, PRAHA II, VÁCLAVSKÉ NÁM. 42/46

II. VYDÁNÍ

CENA Kčs 30.—